

Mártonberek, Ezeréves kert 2012.03.15.

Az Isaszegi Múzeumbarátok Köre feladatának tartja, hogy a múzeumalapító néhai Szatmáry Zoltán által teremtett hagyománynak megfelelően időnként felkeresi az általa „őstelepülési helyeknek” nevezett helyszíneket. Ezek a „kirándulások” még Zoli bácsi aktív korszakában az ő személyes részvételével kezdődtek, ameddig azt fizikai állapota lehetővé tette gyalogosan, később a motorkerékpáron utasként, vagy többedmagával gépkocsival történtek. A helyszínre érve azután lelkes előadást halhattunk tőle szent István királyról és szent Imre hercegről, az Árpád-korban létrejött település funkciójáról, majd török kori pusztulásáról.

**Zoli bácsival a helyszínen magnófelvételt készít egy lelkes fiatal az 1970-es években.
(Fényképezte: Juhász Vilmos)**

Az Isaszeg külterületéhez tartozó Mártonberek Nyírjes erdőben Ezeréves kertnek is nevezett területen található ez a templomrom. Ezt a romterületet az isaszegi múzeumban először István király fiának, Imre hercegnek nyári tartózkodóhelyéül, a királyi regösök és vadászok szálláshelyéül szolgáló Szörény falunak gondolták. Ennek alapjául az szolgált, hogy az 1932-es évben az erdőgazdaság fakitermelést és új erdőtelepítést végzett, eközben rengeteg embercsont és kőtörmelék került felszínre. Ebből keletkezhetett az a feltételezés, hogy a törökök Isaszeg ide menekült lakosságát a templomba zárták, és az épületet rájuk gyújtották.

A szájhagyománynak tartott történetet a régészek nem fogadják el, mert az 1591-től kezdődő török hadjáratok során az alföldi települések fokozatosan elnéptelenedtek, ezen kívül Isaszeget is később újra kellett telepíteni magyar, német és szlovák telepésekkel.

Erről a helyszínről sok használati eszköz, cserép-és kötőredék került az isaszegi múzeumba. Ez juttatta az Isaszegi Múzeum és Műemlék Albizottság lelkes tagjait id. Szatmáry Zoltán vezetésével arra az elhatározásra, hogy a helyszínen talált kövekből ott egy emlékművet építsenek, ami 1963-ban megtörtént. Az emlékmű látogatása ettől kezdve rendszeressé vált.

Évek múltán az isaszegi múzeumbarátok azt tapasztalták, hogy az emlékmű környékét rendszeresen megbolygatták, az otthagyt gödrök mellett emberi csontokat, és újabb köveket találtak. Id. Szatmáry Zoltán ösztönzésére 1977-ben mint a Régészeti csoport vezetője néhány lelkes fiattal kerestük fel a helyszínt abból a célból, hogy az otthagyt mély gödröket lapáttal, kapával betemessük. Eközben egy tölgyfa tövében érdekes használati, és viseleti tárgyakat találtunk: Árpád-kori ezüstözött bronz füles gombot, becsapódástól kicsorbult hegyű nyílcsúcsot, birkanyíró ollót, hengeres spirál megmunkálású fűröt, nagy méretű kovácsolt szegeket, XIV-XV. századi festett korongolt pohár töredékeket. Ezek mind az isaszegi múzeumba kerültek, és a Pest Megye Régészeti Topográfiája Gödöllői járást feldolgozó kötetének munkálatai közben kerültek meghatározásra.

Ebből az alkalomból jutottak az MTA Régészeti Intézetének (a topográfia elkészítőinek) munkatársai arra a következtetésre, hogy a templom, vagy kápolna romjai az 1312-ben oklevélben említett Nyír más néven Ákosnyíre faluhoz tartozhatott. Nyírt az 1492-ben keletkezett oklevélben még faluként, 1499-ben már már pusztaként említik meg.

Az Árpád- kori falvak jóval kisebb lélekszámmal, de a maiaknál sűrűbben helyezkedtek el. A hadjáratok következtében kipusztult falvak nyomai mára eltűntek, vagy csak „puszta”, vagy más földrajzi elnevezésekben élnek tovább. Ezért tartjuk fontosnak az itt létesített, bár egyszerű kivitelezésű emlékmű meglétét.

Az emlékmű látképe délnyugatról 2012. 03.15-én

Az idei kirándulást még 2011-re terveztük, azonban az esős időjárás, és az erdei utakra alkalmas gépjármű hiánya miatt erre csak 2012. 03.15.-én került sor.

A látogatás közvetlen célja az emlékmű állapotának felmérése, és környékének megfigyelése volt. Ennek jegyében - bár az erdei utakra alkalmas gépjárművet most sem sikerült biztosítani- a területet a Benkovics álián haladva gyalog közelítettük meg.

Résztvevők: Juhász Vilmos az Isaszegi Múzeumbarátok Köre elnökségi tagja
Versecki András közreműködő munkatárs
ifj. Juhász Vilmos családtag
Juhász Előd családtag

- A környezetből minden kődarabot elhordtak. Néhány éve még négyszögletesre faragott kő is előfordult, mára jelentősebb, kiegészítéshez felhasználható anyag nem található.

- Az emlékmű megtekintése, körüljárása után nyilvánvalóvá vált, hogy az építmény állaga jelentősen leromlott. Valószínűleg a téli fagyok tettek benne kárt, a szétfagyott kötőanyag szétmálása következtében az építő kövek különváltak, elmozdultak, leestek. Egyes helyeken olyan hiány is tapasztalható, hogy arra lehet gondolni, elvittek innen néhány darabot. A legnagyobb mértékű sérülés az emlékmű templomtetőt szimbolizáló része mellett a „torony” szomszédságában egy egész összecementezett sor is ledőlt. Megfontolandó, hogy az eredeti helyére kell-e azt rögzíteni, vagy át kell építeni az egész sort.

Az emlékmű közepe a beomlott résszel

Az emlékmű márványba vésett felirata is felújításra szorul, a táblát le kell csiszolni, megtisztítani a ráakódásoktól, és a feliratot újra kell vésni.

Az alig olvasható márványtábla

- A látottakat értékelve valószínűsíthető, hogy az emlékmű szakszerű rendbehozatalához nem elegendő egy kőműves 1 napos munkája. Az emlékmű állapotát ismerő, a jelenlegi ragasztóanyagok használatában jártas kőműves szakember tudja pontosan felmérni a renoválás anyag- és munka szükségletét.
- Gondolni kell arra is, hogy az építőanyagot, vizet és a szerszámokat nem lehet járművel teljesen odaszállítani, azokat csak kézi erővel lehet eljuttatni a közvetlen helyszínre.
- Ha az emlékművet eredeti alakjában akarjuk helyreállítani, akkor a hiányzó kődarabok helyett az emlékmű kevésbé szembetűnő részéből kell kitermelni darabokat, vagy át kell építeni az egészet.
- Az erdészet engedélyét meg kell szerezni, a tennivalókat, az anyagszükségletet, és a költségeket fel kell mérni, az anyagiakat elő kell teremteni önkormányzati, örökségvédelmi és/vagy az Isaszegi Múzeumbarátok Köre segítségével.
- A munkálatok elvégzésében az Isaszegi Múzeumbarátok Körét is igénybe lehetne venni. Ennek előmozdítására a felmérés után önkéntes jelentkezőket várunk minden olyan tevékenységre, amelyek a felújítás során felmerülhetnek: kőműves, segédmunkás, anyagbeszerzés, anyagmozgatás, szállítás stb. területére.

- Az önkéntes segítők keresését, megszervezését az Isaszegi Múzeumbarátok Köre vállalja magára.

Az emlékmű látképe keletről

Az emlékmű környékének átvizsgálása.

- Az emlékmű tágabb környezetében rengeteg friss mély vaddisznótúrát találtunk, amelyet valószínűleg a disznók a kedvenc gombájuk keresése miatt túrtak ki.. A 10-20 cm mély túrásokat figyelmesen átvizsgálva jelentős középkori leleteket találtunk. Ezek közül néhányat megemlítve: Árpád-kori, homokkal soványított agyagból készült edénytöredékek, 5 cm körüli vastagságú meszes téglatöredékek, épületszerkezethez tartozó vasszögek, zabla összekötő elem, valószínűleg csapdához tartozó élezett, fogazott pofa maradványok, béklyópecsek, középkori sarkantyú, XVI. századi vas puszkagolyó. A puszkagolyó szinte pontos mása a napokban a tokaji várban feltárt sírban a csontvázban talált golyónak. Az RTL Klub2 televízió a napokban készült riportjában szenzációnak nevezte, és „500 éves puszkagolyó a hasüregben” címmel sugározta a műsort. A tokaji várban természetes harci cselekmény, kilőtt puszkagolyó az Isaszeggel szomszédos Nyír faluban a békés lakosság kiirtásával kerülhet összefüggésbe.

A most előkerült leletek is megerősítik a régészek feltételezését, hogy itt egy Árpád-kori falu romjai találhatók.

Az emlékmű körül talált leletek

A leleteket tisztítás után a váci múzeum munkatársának, Kővári Klárának történt bemutatása után a falumúzeumban helyezzük el.

Befejezésül:

Nagy tisztelet illeti meg az emlékmű akkori elkészítőit, hogy munkájuk csaknem 50 éve őrzi a törökök által elpusztított, Isaszeggel szomszédos Árpád-kori falu emlékét. Reméljük, hogy az emlékmű a mostani felmérést követő renoválás eredményeképpen évtizedek múltán is hirdetni fogja elődeink emlékét.

Összeállította:

Juhász Vilmos

Isaszegi Múzeumbarátok Köre elnökségi tagja